

Příloha č. 11

Posudek oponenta habilitační práce

Masarykova univerzita	Právnická fakulta
Fakulta	Teorie práva
Obor řízení	<i>JUDr. Tomáš Sobek, PhD.</i>
Uchazeč	Masarykova univerzita, Právnická fakulta
Pracoviště uchazeče	<i>Právní rozum a morální cit (Hodnotové základy právního myšlení)</i>
Habilitační práce (název)	Prof. JUDr. Alexander Brörtl, CSc.
Oponent	Právnická fakulta UPJŠ Košice
Pracoviště oponenta	

Fórum

Habilitačná práca JUDr. Tomáša Sobeka, PhD., ktorá je aj výsledkom riešenia grantového projektu, vyšla v Ústave štátu a práva Akadémie vied Českej republiky v Prahe v roku 2016. Pozostáva z 10 kapítol na 339 stranách. Viaceré časti práce boli publikované v rokoch 2013 – 2015 (čo znamená, že aj posudzované), ale ako na to upozorňuje sám autor, v kontexte habilitačnej práce boli značne upravené a prepracované. Vznikali aj v interakcii v rámci pedagogického pôsobenia (*Morálne problémy v práve*) na Právnickej fakulte v Brne a sú zreteľované s predchádzajúcimi prácami autora *Argumenty teórie práva* (2008) a *Nemorálne právo* (2010). Podľa vlastných slov autora: „*Táto kniha preberá celý rad tém, ale opakovane sa vracia k téme osobnej autonómie* (s. 14).“

Kráľovstvo práva na zemi (1. kapitola) poukazuje na úsilie T. Hobbesa, D. Humea a J. Benthamu pochopiť normativitu práva a morálky novým spôsobom a konkretizuje H. L. A. Hartom naznačenú Benthamovu zásluhu o demystifikáciu práva. Rozvíja odkaz tohto utilitaristického filozofa na argumentáciu v prospech sekulárnej spoločnosti (len dodávam, že vo vlastnej pedagogickej praxi v posledných rokoch venujem v súvislosti s prezentáciou Benthamu viac pozornosti stránkam jeho názorov, ktoré sú zmienené v 1. 7. na s. 48-49).

Odpojení od pravdy (2. kapitola) obsahuje prierez názormi D. Humea a A. Smitha na morálku, je okrem iného napr. o tom, ako Hume i Smith vylúčili zo svojej právnej vedy spravodlivosť v rozdeľovacom zmysle (s. 59), ale aj o „svetlejších stránkach“ škótskeho osvietenstva. Habilitant preberá emotivizmus ako non-kognitivistickú teóriu v metaetike, sústreďuje pozornosť na Hägerströmovu morálku bez morálnych právd (zmieňuje slávnú a prevratnú „non-kognitivistickú“ inauguračnú prednášku z 11. marca 1911 O pravdivosti morálnych ideí). Len dodávam, že pokiaľ ide o literatúru (resp. interpretáciu témy), A. Hägerströmovi sa novšie venuje Patricia Mindus z Uppsaly, ktorá sa témou ospravedlnenia a emócií v práve bližšie zaoberala vo svojom zaujímavom vystúpení na svetovom kongrese IVR vo Washingtone 2015 pod názvom *The Wrath of Reason and the Grace of Sentiment: Vindicating Emotions in Law*.

Emočná manipulácia (3. kapitola) začína aj otázkou: Čo robíme, keď manipulujeme? Manipulácia je podľa Sobeka eticky problematický spôsob ovplyvňovania správania človeka

pri nerešpektovaní jeho osobnej autonómie (s. 85). Možno manipulácia nie je celkom to isté čo vplyv, môže to byť používanie nečistých agend pri pokusoch nechať iného robiť to, čo chceme (čo chceš ty); tendencia využiť iných a nebrať na vedomie ich city. Stať nie je ani nemá byť prečo vyčerpávajúcou analýzou manipulačných techník, len na okraj poznamenávam, že sú ďalšie „ťažšie identifikovateľné“ manipulačné techniky (racionalizácia, minimalizácia, diverzia, projekcia, pokúšanie, balamutenie, atď.), celá škála (alebo škola?) sofistikovaného manipulátorstva (poradiť môže trebárs aj Monica Hoyt v rámci svojho *Realtionship Couching...*). Autora habilitačnej práce zaujíma vzťah emočnej manipulácie k osobnej autonómii obete. Inštruktívna je v tejto súvislosti jeho analýza konkrétnych príkladov (pričom nepoužíva tradičný príklad komerčných reklám) z rozhodovacej činnosti súdov.

Caveat amator (Znásilnenie ako útok proti sexuálnej autonómii druhého človeka),
4. kapitola. Pri čítaní tejto časti práce som si spomenul na aktuálnu diskusiu o prebiehajúcej reforme trestného práva - vo vzťahu k skutkovej podstate znásilnenia a vo vzťahu k jeho posudzovaniu (obrana ženy). Problém v kontexte témy znásilnenia sa týka skutočnosti, že za určitých predpokladov je sexuálne konanie trestné aj vtedy, keď muž neuplatnil násilie alebo ním hrozil (prebiehajúca diskusia o § 177 Trestného zákona v Spolkovej republike Nemecko, t. č. asi už posunutá do Spolkovej rady).

Morálka hákového križa (5. kapitola). Hodnotovo sa týka aj v Úvode spomenutého Posnerovho pozičného citátu (s. 8) „morálny realizmus v. morálny relativizmus.“ Ad 5. 2. Jednota práva a morálky k úvahám autora na s. 126 a n. (R. Freisler a zásada *nulla poena sine lege*) bez ďalšieho komentára so zreteľom na rezignáciu na klasické právne princípy (právneho štátu, na ktorý si pojmovo brúsila zuby a dôvody aj Tretia ríša) iba podotýkam, že o vtedajšej hierarchii prameňov práva najlepšie vypovedá zbierka *Nemecké Ríšske zákony (Deutsche Reichsgesetze)* od Heinricha Schönfeldera (1902-1944), pôvodne z roku 1931. Vo 4. vydaní z roku 1934 sa v nej objavuje číslovanie s Programom NSDAP ako základom „ľudového právneho poriadku (völkische Rechtsordnung)“, označeným ako č. 1. Princípy tohto Programu mali „byť pre každého, kto pracoval na nemeckom práve, od najmladších študentov až po najstarších praktikov, smernicou pre každodennú prácu.“ Až po č. 19 potom nasledujú ďalšie národno-socialistické zákony, medzi nimi splnomocňovací zákon a Norimberské rasové zákony: Občianskemu zákonníku z roku 1896 Schönfelder prideliť č. 20. Po vojne boli národno-socialistické predpisy zo „Schönfeldera“ (stále funguje ako štandardná príručka pod týmto menom) odstránené, pričom poradové čísla 1 – 19 dostali iba „zákony na očistu od národno-socialistického nepráv.“

Po justičných čistkách alebo skôr „správnom nasmerovaní justície“ mal súdiť už len ten, kto sa zúčastňuje na právotvornom spoločenstve a kto k nemu existenciálne patrí (C. Schmitt), „kto žije vo svojom národe, kto cíti so svojím národom“, „kto hľadá právo v zdravom právnom cítení.“ a „kto koná v záujme jednoty cítenia a chcenia všetkých právnych spoločníkov (E. Wolf)“. „Pravidlo o viazanosti jedine zákonom je dnes o niečom inom ako predtým, pretože hľadáme viazanosť, ktorá je spoľahlivejšia, živšia a hlbšia ako zradná viazanosť na často prekrúcanú literu tisícich paragrafov.“ Zákaz retroaktivity bol zrušený zákonom o ukladaní a o výkone trestu smrti (lex van der Lubbe, podľa domnelého páchatel'a požiaru Reichstagu). .. a tak ďalej s ďalšími princípmi.

Trest ako vec verejná (6. kapitola). Do popredia v tejto časti vystupuje otázka: Aké použitie verejnej moci je legitímne? ako východiskový bod trestnej spravodlivosti; pokračovanie prichádza v posudzovaní klasifikácie liberálna – republikánska teória trestného práva. Je inštitút trestu odôvodnený už samotnou zabezpečovacou funkciou? (Účel trestu má popri autoritatívnej povahe a odplatnom myslení hádam aj právno-štátnu liberálnu stránku.) Pozornosť autora sa koncentruje na otázku morálnej prevýchovy páchatel'a a siahanie mu do svedomia „v mene ľudu“. Čo by asi povedal autor práce na „klasiku“ z nemeckej klasickej (právnej) filozofie: voľne povedané, páchatel' zločinu zle vyjadril (uskutočnil) svoju slobodu navonok (vonkajšiu sféru svojej slobody) a trest predstavuje vlastne jeho právo, ktoré mu spoločnosť udeľuje...?

Welfarizmus (7. kapitola) - to, že ľudia svojim konaním sledujú určité koncepcie dobrého života, charakterizuje Sobek neskôr ako asi „najkontroverznejšiu myšlienku tejto knihy“, konštatujúc v kontextoch, že „*právnik si nevystačí s jednoduchou otázkou, či z hľadiska práva niečo niekomu prospieva.*“ Osvetľuje utilitaristický princíp neustrannosti, asi menej známy Sidgwickov problém, slabú verziu a silnú verziu welfarizmu. V koncovke svojej analýzy (ktorá sa vinie ďalšími dvomi kapitolami) na inom mieste v práci potom netvrdí, že „*právne myslenie v pojmoch hodnôt práva možno plne zredukovať na myslenie vo welfaristických pojmoch*“ (s. 292).

Čo je to blahobyť? (8. kapitola) Niekde a niekomu možno pri takom názve zarezonuje Salus populi, suprema lex. Blahobyť v tejto časti v podaní autora práce defiluje ako osobné dobro, vníma ho cez prizmu hedonizmu, perfekcionizmu, teórie splnenej túžby... Skôr v symbolickej záverečnej „odbočke“ sa dostáva k teóriám blahobytu a ich vzťahu k utilitarizmu, k vývojovej polohe preferenčného utilitarizmu (R. Hare a P. Singer).

Problém legitímnej autority (9. kapitola) je takým, ktorý znovu siaha do útrob 5. kapitoly a týka sa podrobenia sa autorite práva (na pozadí otázky legitimacy moci), ale hlavne sa vracia k Benthamovi a spol. (záväznosť hypotetického súhlasu, politický záväzok a welfarizmus – resp. utilitarizmus?).

Neprirodzené právo (10. kapitola) predstavuje akoby návrat k prvej kapitole (dodržaný sľub autora práce) o O. W. Holmesovi a o jeho väzbe na W. Jamesa a Ch. Peircea a o mnohom ďalšom. Vo svojej analýze netvrdí, že „*právne myslenie v pojmoch hodnôt práva možno plne zredukovať na myslenie vo welfaristických pojmoch*“ (s. 292). Finis coronat opus: Sobek uzatvára tému na pozadí úvah o distributívnej rovnosti, vyrovnávajúcej spravodlivosti a retributívnej spravodlivosti (súčasne dekodujúc názov tejto kapitoly) takto: „*Právo nie je svojím vlastným účelom. Právo, ktoré by sa uzavrelo do svojej vlastnej juristickej axiológie a stratilo kontakt s otázkami svojich dopadov na kvalitu životov ľudí z mäsa a kostí, by bolo nehumánnym a pre človeka neprirodzeným právom.*“ (s. 292).“

Po prečítaní sa dá prisvedčiť autorovmu ponímaniu možného prínosu jeho práce: spočíva v zvýšení transparentnosti a tým v zlepšení orientácie v „krajinke zahalenej hmlou“ na pomedzí presvedčivej argumentácie a pôsobivej rétoriky (čo úzko súvisí s riešením otázky vzťahu medzi faktmi a hodnotami). V mnohých častiach habilitačnej práce oceňujem Sobekovu kritickú diskusiu ad fontes o skutočných problémoch (Holmes, Hume, Smith, Bentham, Hägerström a celý rad ďalších), ktorá je vo svojej výslednej podobe významným a jedinečným prínosom v rámci českej právnej teórie, pretože v **takejto** hĺbke a dôslednosti sa

im doposiaľ, eufemisticky povedané, málokto venoval. Kritická analýza (qui bene distinguit...) patrí do metodologického arzenálu autora, tvorí silnú stránku jeho prístupu; uplatňuje ju celoplošne, tak vo vzťahu k výkladovým doktrínam, ako aj ku konkrétnej rozhodovacej činnosti súdov (napokon i voči niektorým vlastným názorom publikovaným v predchádzajúcich prácach).

Súčasťou celej predloženej habilitačnej práce je (tak, ako to je už dobrým zvykom autora známym z jeho predchádzajúcich monografií) imponujúci poznámkový aparát (1973 poznámok pod čiarou), ktorý svedčí o veľkom prehľade i nadhľade vo vzťahu k zvolenej problematike. Zoznam použitej literatúry (s. 298 – 337) tiež nijako nezaostáva za očakávaniami (obsahuje spolu asi 1230 titulov). Na s. 306 by som možno predsa len odporúčal zoznam doplniť o titul K. Engliša *Theorie hodnoty a hodnocení (Praha 1947)*; ak priamo nepoviem, že možno si táto teória zaslúžila zmienku aj v príslušných pasážach habilitačnej práce týkajúcich sa otázok hodnôt a hodnotenia.

Otázky oponenta k obhajobe habilitačnej práce

Nemám nijaké ďalšie otázky, domnievam sa a opakujem, že otázky, ktoré si habilitant položil, vo svojej práci aj zodpovedal. (Soliloquium: Jedinou otázkou každého kritického autora zostáva už len otázka (pochybnosť ?), či si položil tie správne otázky. A to je večný problém.)

Záver

Predložená habilitačná práca JUDr. Tomáša Sobeka, Ph.D. „*Právní rozum a morální cit (Hodnotové základy právního myšlení)*“ je výnimočne dobre napísaným dielom, najmä po argumentačnej stránke (a to veľmi živým jazykom), dielom, ktorým sa autor prezentuje ako vyprofilovaná vedecká osobnosť vo svojom odbore. Táto práca jednoznačne **spĺňa, resp. v značnej miere prekračuje** požiadavky štandardne kladené na habilitačné práce v odbore Teória práva.

Odporúčam preto (našepkáva mi to právny rozum a morálny cit), aby sa po úspešnej obhajobe habilitačnej práce tento posudok stal súčasťou návrhu habilitačnej komisie na udelenie vedecko-pedagogického titulu „docent“ v odbore teórie práva JUDr. Tomášovi Sobekovi, Ph.D., ktorý v plnej miere podporujem.

V Košiciach, 20. septembra 2016